

KAMIL ŁAKOMY

Student V roku prawa, członek Koła Nauk Penalnych „Iure et Facto”
Wydział Prawa i Administracji, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

---

Warunkowe przedterminowe zwolnienie sprawców skazanych na kary najsurowsze – ujęcie *de lege lata* i *de lege ferenda*

Wprowadzenie

Charakterystyczną cechą ostatnich reform prawa karnego proponowanych przez Ministerstwo Sprawiedliwości i wprowadzanych przez Sejm RP VIII kadencji jest wzmożona punitywność prawa karania¹.

---

¹ W zakresie ostatnich reform prawa karnego zob. m.in.: Ustawa z dnia 23 marca 2017 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2017 r., poz. 768); Ustawa z dnia 12 kwietnia 2017 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy o postępowaniach w sprawach nieletnich oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2017 r., poz. 773); Ustawa z dnia 23 marca 2017 r. o zmianie ustawy – Kodeks

W odpowiedzi na medialne doniesienia dotyczące aktów przestępnych Ministerstwo Sprawiedliwości proponuje rozwiązania zastrzegające sankcje grożące za popełnienie określonych czynów zabronionych bądź wprowadza nowego rodzaju normy sankcjonowane. Podobną sytuację można było zaobserwować jako konsekwencję tragicznego zamachu na prezydenta Gdańska – Pawła Adamowicza. 25 stycznia 2019 r. na stronie Rządowego Centrum Legislacji został opublikowany najnowszy projekt zmian w Kodeksie karnym², w którym można znaleźć m.in. zmianę zasad wymiaru kary, zwiększenie sankcji karnych, wprowadzenie nowego typu czynów zabronionych czy nowe rozwiązania w zakresie instytucji o charakterze probacyjnym³. Z analizy uzasadnienia do projektu nowelizacji Kodeksu karnego wynika, że celem zmian jest usprawnienie realizacji funkcji ochronnej prawa karnego, poprzez wprowadzenie instrumentów prawnych umożliwiających ograniczenie przestępczości i ochronę najistotniejszych wartości społecznych⁴. Zdaniem autorów projektu jako takie instrumenty należy postrzegać m.in. zwiększenie dolegliwości kar oraz instytucji wpływających na wymiar kary czy ograniczenie swobody sędziowskiej w korzystaniu z instytucji umożliwiających redukcję sankcji karnych⁵.

Nie wchodząc w polemikę z dogmatycznymi oraz logicznymi implikacjami takiego rozumowania, warto przyjrzeć się proponowanym zmianom z konstytucyjnego i systemowego punktu widzenia. Poza zmianami dotyczącymi wymiaru kary uwagę zwraca m.in. daleko idąca zmiana w zakresie stosowania instytucji warunkowego przedterminowego zwolnienia z odbycia reszty kary pozbawienia wolności. Przede wszystkim pewne kontrowersje można dostrzec w zakresie ustawodawczej ingerencji w dyskrecjonalność władzy sędziowskiej

---

karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2018 r., poz. 966); Ustawa z dnia 8 grudnia 2017 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny (Dz.U. z 2018 r., poz. 20).

² Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (t.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 1600 ze zm.), dalej: k.k.

³ Projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw z dnia 25 stycznia 2019 r., dalej: Projekt <<https://legislacja.rcl.gov.pl/projekt/12320403>> [dostęp: 16.02.2019].

⁴ Projekt, s. 1.

⁵ Ibidem.

przy stosowaniu rzeczowej instytucji w stosunku do sprawców skazanych na kary najsurowsze. Z tego względu przedmiotem niniejszej analizy zostanie objęta istota warunkowego zwolnienia oraz zasady jego stosowania *de lege lata*. Następnie przybliżone zostaną projektowane zmiany zarówno w kontekście funkcji prawa karnego, jak i konstytucyjnych uwarunkowań reakcji karnoprawnej na czyny zabronione. W końcu zaprezentowana zostanie próba oceny rozwiązań proponowanych przez Ministerstwo Sprawiedliwości.

Dla uporządkowania wyводу nacisk zostanie położony na stosowanie warunkowego zwolnienia w stosunku do sprawców skazanych na kary najsurowsze. Tym samym za kary najsurowsze należy przyjąć skazanie na karę 25 lat pozbawienia wolności oraz dożywotniego pozbawienia wolności w aktualnym stanie prawnym oraz karę nie krótszą niż 20 lat pozbawienia wolności oraz dożywotniego pozbawienia wolności w ujęciu *de lege ferenda*.

W tym miejscu, dla rzetelności rozważań, należy nadmienić, że zaprezentowane rozważania nie tracą na aktualności także wobec dalszych propozycji zmian legislacyjnych zaprezentowanych przez Ministerstwo Sprawiedliwości⁶.

1. Warunkowe zwolnienie w systemie prawa karnego

Instytucja warunkowego przedterminowego zwolnienia doktrynalnie bywa ujmowana jako jedna z form probacji, czyli instytucji związanych z poddaniem sprawcy próbie. Do pozostałych instytucji o charakterze probacyjnym występujących obecnie w polskim systemie prawnym zaliczamy ponadto warunkowe umorzenie postępowania karnego oraz warunkowe zawieszenie wykonania kary.

---

⁶ Zob. Projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw z dnia 5 kwietnia 2019 r. <<https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12320403/12565615/12565616/dokument388699.pdf>> [dostęp: 27.06.2019]; Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 3451/VIII kadencja, <<http://www.sejm.gov.pl/sejm8.nsf/druk.xsp?nr=3451>> [dostęp: 27.06.2019].

Jednakże wielu autorów zauważa niejednorodny charakter warunkowego przedterminowego zwolnienia, wskazując, że w odróżnieniu od pozostałych instytucji probacyjnych, nie stanowi ono bezpośredniej reakcji na popełnione przez sprawcę przestępstwo⁷. Z drugiej strony podnosi się, że w ramach instytucji warunkowego zwolnienia często dochodzi do konieczności nałożenia na sprawcę określonych obowiązków oraz dozoru, co przybliżyła tę instytucję do środków probacyjnych⁸.

Nauka prawa karnego wypracowała liczne koncepcje próbujące wyjaśnić charakter omawianej instytucji⁹. Jako najtrafniejszą, na potrzeby niniejszej analizy, należy przyjąć koncepcję J. Lachowskiego, według której warunkowe zwolnienie jest warunkową rezygnacją z wykonania części kary pozbawienia wolności na okres próby. Autor ten odrywa rzeczony instrument od obowiązków probacyjnych, które mogą wzbogacać, jednak *in genere* nie stanowią istoty warunkowego zwolnienia. Nadto odróżnia warunkowe zwolnienie od darowania kary oraz jej skrócenia, wskazując, że stosowanie tego instrumentu nie ma charakteru automatycznego, skazany nie nabywa zaś ekspektatywy czy uprawnienia skorzystania z dobrodziejstwa warunkowego zwolnienia¹⁰.

Nie ulega wątpliwości, że wskazany środek reakcji karnoprawnej ma mieszany, karno-materialny oraz wykonawczy charakter. Do orzekania

---

⁷ Zob. A. Marek, *Prawo karne*, Warszawa 2009, s. 300; S. Paweła, *Prawo karne wykonawcze. Zarys wykładu*, Kraków 2003, s. 266.

⁸ L. Bogunia, *Wykonanie środków związanych z próbą w ujęciu nowego kodeksu karnego*, [w:] L. Bogunia (red.), *Probacja w systemie prawa karnego wykonawczego*, Warszawa 1998, s. 121; J. Lachowski, *Warunkowe zwolnienie z reszty kary pozbawienia wolności*, Warszawa 2010, s. 121; Ł. Pohl, *Prawo karne. Wykład części ogólnej*, Warszawa 2019, s. 499–500.

⁹ W doktrynie opracowano koncepcje objaśniające warunkowe zwolnienie jako formę: ulaskawienia, darowania kary, modyfikacji kary, specyficznego rodzaju wykonania kary oraz przystosowania społecznego, poprawy i ochrony. Zdaniem J. Lachowskiego niezależnie od tego, którą ze wskazanych teorii przyjmiemy, każda z nich potwierdza, że warunkowe zwolnienie nie jest bezpośrednim środkiem reakcji na przestępstwo, co w konsekwencji nie czyni z niej środka probacyjnego. Zob. na ten temat: J. Lachowski, *Warunkowe zwolnienie...*, s. 126. Zob. także: J. Lachowski, *Istota warunkowego zwolnienia*, „Państwo i Prawo” 2008, z. 2, s. 120–121; A. Tobis, *Funkcje warunkowego zwolnienia i jego podstawy w prawie porównawczym*, Poznań 1971, s. 12–41.

¹⁰ J. Lachowski, *Warunkowe zwolnienie...*, s. 132, i powołana tam literatura.

o warunkowym zwolnieniu nie dochodzi bowiem w wyroku skazującym, lecz dopiero w trakcie postępowania wykonawczego. Z drugiej zaś strony orzeczenie o warunkowej rezygnacji z wykonania kary wobec sprawcy uzależnione jest od spełnienia przesłanek wskazanych w przepisach Kodeksu karnego.

Aby doszło do orzeczenia o warunkowym zwolnieniu, zaistnieć muszą przesłanki o charakterze formalnym oraz materialnym, uregulowane w art. 77 k.k. Jako formalne przesłanki warunkowego zwolnienia podaje się: skazanie na karę pozbawienia wolności (art. 77 § 1 k.k.) oraz odbycie wymaganej części kary orzeczonej wobec sprawcy. Podstawą zaistnienia tej przesłanki jest odbycie przez skazanego określonej ułamkiem części kary podlegającej wykonaniu lub wskazanego minimalnego okresu w przypadku orzeczenia kar najsurowszych, wskazanych w art. 78 k.k.¹¹ Jednocześnie ustawodawca dopuścił możliwość obostrzenia drugiej ze wskazanych przesłanek formalnych w postaci zwiększenia wymaganego okresu odbycia części kary pozbawienia wolności, po którym uprawniony organ postępowania wykonawczego będzie mógł zastosować wobec sprawcy rzeczoną instytucję¹². Owe surowsze ograniczenia dopuszczalne są jednak w szczególnie uzasadnionych przypadkach zaistniałych w momencie orzekania o wyroku skazującym, do których doktrynalnie zalicza się m.in. wysoki stopień społecznej szkodliwości czynu¹³. Jednocześnie, jak trafnie zauważono w orzecznictwie, zaostwienie omawianej przesłanki ma swoją granicę wyznaczoną potencjalną możliwością realizacji tego wymogu. Innymi słowy, zwiększenie warunku odbycia części kary w taki sposób, że już w momencie wyznaczania wymaganego okresu wiadomo będzie,

---

¹¹ J. Lachowski, *Komentarz do art. 77*, [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), *Kodeks karny. Część ogólna*, t. 2: *Komentarz do art. 32–116*, Warszawa 2015, nb. 102.

¹² Zakres przedmiotowy wspomnianego obostrzenia obejmuje wszystkie rodzaje kary pozbawienia wolności. Innymi słowy, zarówno w przypadku, gdy minimalny okres odbycia kary, niezbędny do dopuszczalności orzeczenia warunkowego przedterminowego zwolnienia, został określony ułamkowo, jak i w sytuacji przewidzianej dla kary 25 lat pozbawienia wolności oraz dożywotniego pozbawienia wolności, możliwe jest obostrzenie podstawowych kryteriów wskazanych w ustawie. Zob. J. Lachowski, *Komentarz do art. 77*, nb. 112.

¹³ *Ibidem*, nb. 52.

że skazany nie spełni ustalonego minimum, byłoby sprzeczne z zasadą humanitaryzmu uregulowaną w art. 3 k.k.¹⁴

W dalszej kolejności orzeczenie o warunkowym zwolnieniu z odbycia reszty kary uzależnione jest od spełnienia materialnej przesłanki w postaci tzw. pozytywnej prognozy kryminologicznej. Innymi słowy, organ orzekający o warunkowej rezygnacji z wykonania wobec skazanego części kary pozbawienia wolności musi mieć przekonanie, że skazany będzie przestrzegał porządku prawnego, a w szczególności nie popełni przestępstwa¹⁵. Aktualna redakcja przepisu art. 77 § 1 k.k., określającego zakres materialnej przesłanki warunkowego zwolnienia, poprzez obecność zwrotu „tylko wówczas” wskazuje, że stosowanie rzeczony instytucji powinno mieć charakter wyjątkowy w stosunku do zasady ciągłości odbywania kary¹⁶. Ustawodawca uwarunkował stwierdzenie o pozytywnej prognozie kryminologicznej poszczególnymi czynnikami zawartymi w przytoczonym przepisie. Zastosowanie warunkowego zwolnienia zależne jest od wysokiego prawdopodobieństwa, że skazany, ze względu na swoją postawę, warunki i właściwości osobiste, okoliczności popełnienia przestępstwa oraz zachowanie po jego popełnieniu i w czasie odbywania kary, nie wróci na ścieżkę przestępczą i będzie przestrzegał porządku prawnego¹⁷. Determinanty przekonania organu procesowego należy zatem rozczłonkować na równoważne czynniki, taksatywnie wymienione w art. 77 § 1 k.k.¹⁸ Jednocześnie organ orzekający o warunkowym zwolnieniu w toku postępowania wykonawczego powinien uwzględnić okoliczności, którymi kierował się sąd *meriti* w kwestii ustalenia odpowiedzialności karnej¹⁹.

¹⁴ Zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 22 listopada 2001 r., II KKN 152/01, Legalis; zob. także L. Wilk, *Kara dożywotniego pozbawienia wolności a instytucje warunkowego zwolnienia i prawa łaski*, „Prokuratura i Prawo” 2008, nr 10, s. 17.

¹⁵ J. Lachowski, *Warunkowe zwolnienie...*, s. 248.

¹⁶ Zob. S. Lelental, *Warunkowe przedterminowe zwolnienie*, [w:] M. Melezini (red.), *Kary i inne środki reakcji karnoprawnej. System Prawa Karnego*, t. 6, Warszawa 2016, s. 1168, i powołane tam orzecznictwo.

¹⁷ J. Lachowski, *Komentarz do art. 77*, nb. 71–76. Na ten temat zob. także S. Lelental, op. cit., s. 1173–1188.

¹⁸ S. Lelental, op. cit.; J. Lachowski, *Warunkowe zwolnienie...*, s. 248.

¹⁹ S. Lelental, op. cit., s. 1166–1167.

W konsekwencji przy zastosowaniu omawianej instytucji należy w sposób kompleksowy uwzględnić zarówno okoliczności zaistniałe na czas popełnienia przestępstwa, jak i przebieg postępowania wykonawczego. Powyższe stanowi o mieszanym charakterze analizowanej instytucji.

2. Warunkowe zwolnienie skazanych na kary najsurowsze – postulaty *de lege lata*

W aktualnym stanie prawnym instytucja warunkowego zwolnienia nie zawiera żadnych ograniczeń o charakterze podmiotowym. Oznacza to, że dopuszczalne jest skorzystanie z dobrodziejstwa tej instytucji także przez sprawców skazanych na najsurowsze kary przewidziane przez art. 32 pkt 4 i 5 k.k., czyli karę 25 lat oraz karę dożywotniego pozbawienia wolności. Przesłanki formalne dotyczące minimalnego okresu wykonania kary, który uprawnia do zastosowania wobec skazanych rzeczonyj instytucji, określone zostały w art. 78 § 3 k.k. Zgodnie ze wskazanym przepisem skazanego na karę 25 lat pozbawienia wolności można warunkowo zwolnić po odbyciu 15 lat kary pozbawienia wolności, natomiast skazanego na karę dożywotniego pozbawienia wolności po odbyciu 25 lat kary. Do powyższych przypadków zastosowanie znajduje również rozwiązanie dopuszczające podwyższenie minimalnej granicy odbycia kary warunkującej możliwość orzeczenia o warunkowym zwolnieniu z art. 77 § 2 k.k. Jednocześnie, co warto ponownie podkreślić, zgodnie z poglądami doktryny podwyższenie minimalnego okresu odbycia kary nie może być zbyt wysokie, tak aby sprawiało jedynie iluzoryczną możliwość zastosowania warunkowego zwolnienia²⁰. W konsekwencji podnosi się, że ów minimalny próg nie powinien przekraczać 30 lat²¹.

Przyjęte w Polsce rozwiązanie jest koherentne zarówno z zaleceniami prawnomiędzynarodowymi, jak i regulacjami innych państw

---

²⁰ Zob. L. Wilk, op. cit., s. 17; tak również: K. Buchała, A. Zoll, *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, Kraków 1998, s. 538.

²¹ Ibidem.

europijskich²². Co prawda, większość aktów odnoszących się do instytucji warunkowego zwolnienia o charakterze ponadnarodowym ma charakter niewiążących rekomendacji, jednakże wyznaczają one pewien pożądany standard w analizowanym zakresie. Warto w tym miejscu zaznaczyć przede wszystkim rekomendację Komitetu Ministrów Rady Europy z dnia 24 września 2003 r. dotyczącą warunkowego zwolnienia²³, zgodnie z którą warunkowe zwolnienie jest jednym z głównych instrumentów readaptacji społecznej skazanego oraz umożliwia efektywne przeciwdziałanie powrotowi skazanego na drogę przestępstwa. Ponadto zauważa się, że instytucja warunkowego zwolnienia powinna minimalizować konsekwencje związane z pobytem w zakładzie karnym, przez co rozciąga zastosowanie zasady *ultima ratio* także na proces wykonywania kary²⁴. Wszystko to w powiązaniu z treścią pkt 4a Europejskich Reguł Więziennych²⁵ stanowi o rozszerzeniu dopuszczalności stosowania warunkowego zwolnienia wobec sprawców skazanych na kary najsurowsze. Przytoczona regulacja wskazuje, że w kontekście przedmiotowej instytucji nie powinny istnieć żadne wyłączenia o charakterze podmiotowym, a zatem postuluje się jej powszechną dostępność. Co więcej, warto zauważyć, że w pozostałych dokumentach prawnych wskazuje się, iż w odniesieniu do kategorii skazanych na kary najsurowsze postuluje się umiejscowienie dopuszczalności zastosowania warunkowego zwolnienia już w przedziale między 8. a 14. rokiem odbywania kary²⁶.

Przytoczone rozwiązania prawa międzynarodowego mają charakter aktów prawnych typu *soft law*, a więc nie są w żaden sposób

---

²² Zob. J. Lachowski, *Komentarz do art. 77*, nb. 61–70; L. Wilk, *op. cit.*, s. 13–15.

²³ Rekomendacja Komitetu Ministrów Rady Europy z dnia 24 września 2003 r. R(2003)22 dotycząca warunkowego zwolnienia, dalej: Rekomendacja nr R(2003)22.

²⁴ M. Płatek, *Europejskie Reguły Więzienne*, „Prokuratura i Prawo” 2008, nr 2, s. 3.

²⁵ Zalecenia Rec (2006)2 Komitetu Ministrów do państw członkowskich Rady Europy w sprawie Europejskich Reguł Więziennych.

²⁶ Zob. pkt 11 rezolucji Komitetu Ministrów Rady Europy z dnia 17 lutego 1976 r. dotyczącej postępowania ze skazanymi na kary długoterminowe. Zob. także J. Lachowski, *Warunkowe przedterminowe zwolnienie w prawie polskim na tle ustawodawstwa państw Rady Europy*, [w:] S. Lelental, G.B. Szczygiel (red.), *X lat obowiązywania Kodeksu karnego wykonawczego*, Białystok 2009, s. 222.

wiążące. Zgodnie przyjmuje się jednak, że wyznaczają one postulowany standard międzynarodowy danych instytucji, a także powinny być uwzględniane w procesie wykładni przepisów prawa w krajowych porządkach prawnych²⁷. Rekapitułując tę część rozważań, należy odnotować, że *de lege lata* polska regulacja w zakresie warunkowego zwolnienia w stosunku do skazanych na kary najsurowsze jest zgodna z pożądanym standardem międzynarodowym oraz readaptacyjną polityką prawa karnego.

3. Warunkowe zwolnienie osób skazanych na najsurowsze kary w proponowanym stanie prawnym

Przechodząc do omówienia warunkowego zwolnienia w stosunku do skazanych na kary najsurowsze w propozycji Ministerstwa Sprawiedliwości, należy rozpocząć od nakreślenia szerszego kontekstu zaplanowanej reformy. Zgodnie z projektem ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw z 25 stycznia 2019 r. z obecnego uregulowania zniknęłaby kara 25 lat pozbawienia wolności²⁸. Ministerialny projekt zakłada także zmianę art. 37 k.k. poprzez wyznaczenie granic orzekania kary pozbawienia wolności w zakresie od jednego miesiąca do 30 lat. Tym samym w znowelizowanym stanie prawnym warunkowe zwolnienie z reszty kary pozbawienia wolności dotyczyłoby skazanych na kary od jednego miesiąca do 30 lat pozbawienia wolności lub na karę dożywotniego pozbawienia wolności. W przedmiotowym kontekście warto zatem na nowo wskazać, jakim karom należy nadać przymiot najsurowszych. W tym celu, podając analizie kwestię warunkowego zwolnienia, odpowiedzi należy poszukiwać w zmianach treściowych art. 77 k.k.

W projekcie Ministerstwa Sprawiedliwości art. 77 k.k. zostaje rozbudowany o dwie kolejne jednostki redakcyjne. Dodaje się bowiem § 3, zgodnie z którym, wymierzając karę dożywotniego pozbawienia

²⁷ Rekomendacja nr R(2003)22; J. Lachowski, *Komentarz do art. 77*, nb. 61–70.

²⁸ Projekt.

wolności sprawcy za czyn popełniony przez niego po prawomocnym skazaniu za inne przestępstwo na karę dożywotniego pozbawienia wolności albo karę pozbawienia wolności nie krótszą niż 20 lat, sąd orzeka zakaz warunkowego zwolnienia. Dodatkowo zaproponowano wprowadzenie § 4, zgodnie z którym sąd, wymierzając karę dożywotniego pozbawienia wolności, może orzec zakaz warunkowego zwolnienia sprawcy, jeżeli charakter i okoliczności czynu oraz właściwości osobiste sprawcy wskazują, że jego pozostawanie na wolności spowoduje trwałe niebezpieczeństwo dla życia, zdrowia, wolności lub wolności seksualnej innych osób²⁹. Konsekwencje wskazanego rozwiązania są różnorodne. Po pierwsze, ustawodawca jako karę najsurowszą wskazuje karę nie krótszą niż 20 lat pozbawienia wolności oraz karę dożywotniego pozbawienia wolności. Po wtóre, co istotniejsze, dopuszcza, a w pewnych układach procesowych nakazuje wyłączenie podmiotowe stosowania warunkowego zwolnienia z odbycia reszty kary.

Jak można zauważyć, ustawodawca postanowił uregulować obligatoryjny zakaz orzekania warunkowego zwolnienia w szczególnej, wyjątkowej sytuacji. Dotyczy ona bowiem skazanego, który już raz odbył karę co najmniej 20 lat pozbawienia wolności lub dożywotniego pozbawienia wolności, wobec którego sąd, w odrębnym postępowaniu, wymierza karę dożywotniego pozbawienia wolności. W praktyce zatem, uwzględniając, że taki skazany potencjalnie mógł już wcześniej skorzystać z dobrodziejstwa warunkowego zwolnienia, po odbyciu minimalnego *quantum* kary wskazanego w aktualnym stanie prawnym, chodzi o sprawcę, który spędził w zakładzie karnym co najmniej 15 lat i ponownie dochodzi do wymierzenia mu kary dożywotniego pozbawienia wolności³⁰. Oznacza to, że w przypadku niewprowadzenia

---

²⁹ Ibidem.

³⁰ W związku z tym, że aktualny Kodeks karny nie przewiduje jednostkowej kary pozbawienia wolności 20 lat, minimalne *quantum*, po którym można warunkowo zwolnić skazanego przy 25 latach pozbawienia wolności, wynosi 15 lat, a w przypadku kary dożywotniego pozbawienia wolności 25 lat. Wyjątkowo można odnotować sytuację wymierzenia skazanemu kary łącznej do 20 lat pozbawienia wolności, do której stosuje się generalną zasadę orzekania warunkowego zwolnienia, przyjętą w art. 78 § 1 k.k., czyli odbycia co najmniej połowy kary. Dla jasności wyводу, na potrzeby niniejszej

przez ustawodawcę art. 78 § 3 k.k., ów sprawca musiałby odbyć karę co najmniej 40 lat pozbawienia wolności, a nadto musiałoby dojść do zmaterializowania przesłanki dotyczącej pozytywnej prognozy kryminologicznej, aby doszło wobec niego do orzeczenia o warunkowym zwolnieniu. Nie ulega więc wątpliwości, że przytoczony stan faktyczny jawi się jako zupełnie wyjątkowy. Już samo zatem objęcie regulacją tak wąskiej klasy sytuacji procesowych, która sprawia, że zakres zastosowania wprowadzanej normy prawnej jest niemalże iluzoryczny, należy postrzegać krytycznie.

Można zasadnie sądzić, że aktualne rozwiązanie, z koniecznością uwzględnienia przesłanki materialnej, tj. prognozy wobec sprawcy, jest rozwiązaniem zupełnie adekwatnym. Niemniej jednak Ministerstwo Sprawiedliwości w projekcie nowelizacji wskazuje, że w stosunku do omawianej klasy sprawców należy wyłączyć możliwość korzystania z dobrodziejstwa warunkowego zwolnienia. Projektodawca wydaje się z gruntu wyłączać możliwość jakiegokolwiek pozytywnej prognozy kryminologicznej wobec takiego sprawcy, tym samym zamykając drogę do orzeczenia o warunkowym zwolnieniu³¹. Idąc dalej, takie rozumowanie zostaje rozciągnięte na przypadki fakultatywnego wyłączenia stosowania analizowanej instytucji. Zdaniem projektodawcy sąd *meriti*, kierując się względami prewencji generalnej, może *in abstracto* stwierdzić o braku możliwości zaistnienia pozytywnej prognozy i zakazie zastosowania warunkowego zwolnienia. Ministerstwo Sprawiedliwości nazywa to zjawisko negatywną prognozą społeczno-kryminologiczną dokonywaną już w momencie merytorycznego orzekania o odpowiedzialności karnej³². W tym miejscu wypada jednak zaznaczyć, że zarówno psychiatrzy, jak i psychologowie podają w wątpliwość możliwości postawienia generalnej i abstrakcyjnej negatywnej prognozy co do

---

analizy należy jednak pominąć orzekanie o warunkowym zwolnieniu w przypadku kary łącznej i skupić się na zasadach dotyczących zwolnienia w przypadku kar jednostkowych.

³¹ Uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw z dnia 25 stycznia 2019 r., s. 18–21 <<https://legislacja.rcl.gov.pl/projekt/12320403>> [dostęp: 16.02. 2019].

³² Ibidem.

readaptacji skazanego³³. Wniosek zaprezentowany w uzasadnieniu projektu należy zatem ocenić krytycznie.

W dalszej kolejności w omawianym przypadku rezygnuje się z indywidualno-prewencyjnych celów kary jako uzasadniających warunkowe zwolnienie i dokonuje przesunięcia na względy prewencji ogólnej. Doktryna zauważa jednak, że art. 77 § 1 k.k. jako jedyną przesłankę warunkowego przedterminowego zwolnienia wymienia osiągnięcie celów kary o charakterze indywidualnym³⁴. Zgodnie z poglądem J. Lachowskiego o zastosowaniu warunkowego zwolnienia powinny decydować względy prewencji indywidualnej poprzez powzięcie prawdopodobieństwa, że wykonywanie kary pozbawienia wolności wykształciło u skazanego potrzebę unikania drogi przestępstwa³⁵. W postulowanym stanie prawnym art. 78 § 4 k.k. wyłącza w ogóle potencjalne wykształcenie takiej postawy. Co więcej, jak zauważa zarówno doktryna, jak i orzecznictwo, cele ogólnoprewencyjne kary są uwzględniane przy oznaczaniu wymiaru kary, m.in. przez ustalanie warunków zwolnienia surowszych od zasadniczo przyjętych w Kodeksie. Nie powinny mieć one jednak znaczenia w orzekaniu o przedmiotowym zwolnieniu, przy którym uwzględnia się cele penitencjarne³⁶. Prewencja ogólna może zatem uzasadniać podwyższenie minimalnych okresów, po których dopuszczalne jest warunkowe

---

³³ J. Szumski, *Problem kary pozbawienia wolności*, „Prokuratura i Prawo” 1996, nr 1, s. 17.

³⁴ A. Zoll, *Komentarz do art. 77*, [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część ogólna*, t. 1, cz. 2: *Komentarz do art. 53–116*, Warszawa 2016, nb. 8; postanowienie Sądu Apelacyjnego (SA) w Warszawie z dnia 6 października 1998 r., II AKz 14/98, LEX nr 34819.

³⁵ J. Lachowski, *Przesłanka udzielenia warunkowego przedterminowego zwolnienia na gruncie Kodeksu karnego*, „Prokuratura i Prawo” 2008, nr 11, s. 42.

³⁶ J. Lachowski, *Warunkowe zwolnienie...*, s. 249; A. Nawój-Śleszyński, *Warunkowe zwolnienie z odbycia reszty kary skazanych odbywających karę pozbawienia wolności w różnych systemach jej wykonywania*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2015, nr 36, s. 101; T. Kalisz, *Warunkowe zwolnienie z reszty kary pozbawienia wolności z perspektywy problemów z ustaleniem treści i kierunków prognozy kryminologicznej*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2013, nr 20, s. 185–186; postanowienie SA w Krakowie z dnia 13 grudnia 2001 r., II AKz 484/01, OSA 2002, nr 9, poz. 71; postanowienie SA we Wrocławiu z dnia 13 października 2004 r., II AKz 685/04, OSA 2005, nr 4, poz. 22.

zwolnienie. Nie wydaje się jednak, aby słuszne było twierdzenie, że względy prewencji ogólnej dopuszczają całkowity zakaz orzeczenia warunkowego zwolnienia. Powyższy pogląd wzmocniony jest faktem, że skazany nie nabywa prawa do warunkowego zwolnienia. Innymi słowy, to wciąż ocenie sądu podlega kwestia zastosowania w postępowaniu wykonawczym rzeczonego środka i nie podlega on obowiązkowi obligatoryjnego orzeczenia warunkowego zwolnienia.

Przedstawiane rozważania oraz krytykę dotyczącą zaimplementowania do Kodeksu karnego § 3 i 4 art. 78 można ekstrapolować na kontekst konstytucyjny. Projektodawca w uzasadnieniu nowelizacji wskazuje bowiem, że z założenia wymierzenie kary najsurowszej ma na celu trwałą eliminację sprawcy z życia społecznego wynikającą z rozmiarów kary³⁷. Tym samym fakultatywny lub obligatoryjny zakaz zastosowania warunkowego zwolnienia w istocie doprowadzi do trwałego wykluczenia społecznego takiego skazanego. W tym kontekście dochodzi do pełnej realizacji kary dożywotniego pozbawienia wolności, bez jakiegokolwiek możliwości zmiany oddziaływania penitencjarnego. Projektodawca przyjmuje zatem założenie o „nieoprawialności” pewnej kategorii sprawców i z góry wyłącza ich zdolność resocjalizacyjną. Takie rozwiązanie może budzić zastrzeżenia z punktu widzenia zasady humanitaryzmu wyrażonej w art. 41 ust. 4 Konstytucji Rzeczypospolitej³⁸, art. 3 k.k. oraz art. 4 Kodeksu karnego wykonawczego³⁹. Nadto w tym kontekście przywołać należy art. 40 Konstytucji RP o zakazie nieludzkiego lub poniżającego traktowania oraz akty prawa międzynarodowego o podobnych ramach treściowych⁴⁰. Uprawniony wydaje się wniosek, że przyjęcie założenia o niemożliwej *in abstracto* reformowalności postawy sprawcy skazanego nawet na jedną z kar najsurowszych nie konweniuje z systemowymi

³⁷ Uzasadnienie projektu ustawy, s. 20.

³⁸ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. z 1997 r., Nr 78, poz. 483 ze zm.).

³⁹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny wykonawczy (t.j. Dz.U. z 2019 r., poz. 676 ze zm.).

⁴⁰ Zob. m.in. art. 3 Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (Dz.U. z 1993 r., Nr 61, poz. 284) czy art. 7 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych ONZ (Dz.U. z 1977 r., Nr 38, poz. 167).

założeniami o humanitarnym traktowaniu oraz zakazie poniżającego traktowania. Projektodawca w nowym kształcie instytucji warunkowego zwolnienia nadaje zaś prymat eliminacyjnej funkcji kary pozbawienia wolności, zostawiając z boku postulaty o przywróceniu sprawcy do funkcjonowania w społeczeństwie.

W tym kontekście warto przytoczyć argumenty natury psychologicznej, uzasadniające krytykę proponowanej nowelizacji. Jak wskazywał A. Marek, możliwość zwolnienia z kary dożywotniej, jakkolwiek odległa by nie była, powinna być dopuszczalna ze względu na pozytywne oddziaływania w zakresie dyscyplinowania skazanego⁴¹. Bezwzględna kara pozbawienia wolności bez możliwości modyfikacji jej wykonania przesądza o bezkarności skazanych na tę karę za czyny popełnione już w momencie jej wykonywania. Tacy sprawcy mogą bowiem dopuszczać się kolejnych przestępstw lub prób ucieczki z zakładu karnego ze względu na brak motywacji do zmiany swojej postawy podczas wykonywania kary i przez to pozostać *de facto* bezkarni za kolejne z popełnianych przestępstw⁴².

W końcu warto zauważyć, że proponowana zmiana może budzić wątpliwości z jeszcze innego punktu widzenia, a mianowicie z perspektywy zasady sprawowania wymiaru sprawiedliwości przez niezawisły sąd. Jak wynika z przepisów Konstytucji RP, to sądy i trybunały sprawują władzę sądowniczą i to właśnie do sądów należy kompetencja do orzekania o odpowiedzialności karnej za popełnione czyny zabronione. Sądy zatem są uprawnione do określenia konsekwencji związanych z popełnieniem przestępstwa. Tym samym ingerencja ustawodawcza w dopuszczalność stosowania instytucji warunkowego przedterminowego zwolnienia z odbycia reszty kary stanowi daleko idącą ingerencję w sprawowanie wymiaru sprawiedliwości przez władzę sądowniczą. Ministerstwo Sprawiedliwości w projekcie zmian w Kodeksie karnym niejako wyręcza sądy z obowiązku orzekania w pewnych przypadkach o dalszym sposobie wykonywania kary pozbawienia wolności wobec skazanych, wyłączając możliwość

⁴¹ A. Marek, *Komentarz do kodeksu karnego. Część ogólna*, Warszawa 1999, s. 232.

⁴² R. Zawłocki, *Przeciw karze pozbawienia wolności w polskim prawie karnym*, „Ruch Prawniczy, Społeczny i Ekonomiczny” 1996, z. 2, s. 118.

warunkowego zwolnienia. Rodzi to istotne ryzyko zbyt dużej ingerencji w kompetencje władzy sądowniczej przez władzę ustawodawczą. Warunkowe zwolnienie nie jest, co prawda, bezpośrednią konsekwencją popełnienia czynu zabronionego, lecz pozostaje jednym z instrumentów reakcji karnoprawnej na czyn zabroniony. Co więcej, jest to instrument służący swego rodzaju transformacji sposobu wykonywania kary pozbawienia wolności poprzez warunkową rezygnację z detencji skazanego, ze względu na okoliczności zaistniałe w trakcie postępowania penitencjarnego, niemożliwe do określenia generalnie w momencie orzekania o odpowiedzialności karnej. Tym samym stosowanie tej instytucji winno w niezmienionym kształcie być wyłączną prerogatywą władzy sądowniczej, z respektowaniem konstytucyjnej zasady trójpodziału władzy wyrażonej w art. 10 ust. 2 Konstytucji RP.

Podsumowanie

Konkludując, nie sposób nie zauważyć, że proponowana nowelizacja jest jednym z przejawów tzw. populizmu penalnego, polegającego na zaostrzaniu sankcji oraz konsekwencji związanych z popełnieniem czynów zabronionych. Projektodawcy, powołując się na konstytucyjną zasadę proporcjonalności wyrażoną w art. 31 ust. 3 Konstytucji RP, motywują wprowadzane zmiany ochroną dóbr prawnych o charakterze zarówno kolektywnym, jak i indywidualnym⁴³. Jednocześnie Ministerstwo Sprawiedliwości podnosi, że *de lege lata* instrumenty reakcji karnoprawnej są nieadekwatne do realizacji funkcji ochronnej prawa karnego i dlatego proponowane zmiany doprowadzają do ograniczenia przestępczości i zabezpieczenia wartości społecznych⁴⁴. Wydaje się jednak, że przesuwając *ratio legis* reform prawa karnego coraz bardziej w kierunku prewencji generalnej, ustawodawca zapomina, iż to nie tylko surowość reakcji karnoprawnej decyduje o zapobieganiu przestępczości. W nauce prawa karnego wskazuje się, że efekt prewencyjny realizuje się nie poprzez surowość

⁴³ Projekt, s. 1.

⁴⁴ Ibidem.

kary, czy też reakcji karnoprawnej, lecz poprzez jej nieuchronność, sprawiedliwość, niezawodność i szybkość wykonania⁴⁵.

Analiza proponowanych zmian w zakresie instytucji warunkowego zwolnienia prowadzi niestety do krytycznych konstatacji. Polski ustawodawca wydaje się stawiać jedynie na dolegliwość reakcji karnoprawnej, nawet w bardzo odległej perspektywie. Co więcej, generalne wyłączenie możliwości realizacji readaptacyjnych funkcji kary pozbawienia wolności wydaje się zabiegiem nie tyle kontrowersyjnym, co wręcz nie do końca uzasadnionym aksjologicznie. Rzeczone rozwiązanie stoi w sprzeczności z istotą i celami funkcji warunkowego przedterminowego zwolnienia z reszty kary, a nadto narusza normy o randze konstytucyjnej i międzynarodowej. Ustawodawca kosztem zwiększenia punitowności prawa karnego wprowadza rozwiązania o wątpliwej zasadności, ingerując w zasadę humanitaryzmu, zakazu nieludzkiego traktowania, sądowego wymiaru kary czy sprawowania wymiaru sprawiedliwości przez sądy i trybunały. Co więcej, wydaje się, że w analizowanej nowelizacji osiągnięte rozwiązanie dotyczy bardzo wąskiej klasy sytuacji. Tym samym, powołując się na zasadę proporcjonalności zaczerpniętą z Konstytucji RP, projektodawca wydaje się pomijać jeden z istotnych jej elementów, jakim jest konieczność prawnej ingerencji w prawa i wolności jednostki. *De lege lata* zasadne wydaje się stwierdzenie, że przesłanki stosowania warunkowego zwolnienia zarówno w aspekcie formalnym, ze względu na dopuszczalność zaostżenia minimalnego *quantum* odbycia kary pozbawienia wolności uprawniającego do orzeczenia tej instytucji, jak i w aspekcie materialnym, ze względu na konieczność zaistnienia pozytywnej prognozy kryminologicznej, są w pełni adekwatne. To dyskrecjonalnej władzy sędziowskiej, ze względu na transparentne uregulowanie przesłanek stosowania przedmiotowej instytucji, zostaje pozostawione uprawnienie do warunkowego zrezygnowania z wykonywania kary wobec sprawcy. Tym samym skazany nie nabywa

---

⁴⁵ Z. Sienkiewicz, *Pojęcie oraz cele kary kryminalnej*, [w:] M. Bojarski (red.), *Prawo karne materialne. Część ogólna i szczególna*, Warszawa 2012, s. 311-314; zob. także: M. Krzeczek, K. Molis, *Kilka słów o karze – ujęcie ogólne*, „Studia Prawnicze – Rozprawy i Materiały” 2017, nr 1, s. 137.

swego rodzaju „roszczenia” o warunkowe zwolnienie. A zatem cel proponowanych zmian w zakresie wyłączeń zastosowania omawianego instrumentu może być osiągnięty dzięki prawidłowej aplikacji aktualnie obowiązujących norm. Prawidłowa ocena okoliczności oraz całokształtu uwarunkowań i przebiegu oddziaływania penitencjarnego wobec sprawcy umożliwi sądowi prawidłową ocenę co do zastosowania warunkowego zwolnienia oraz realizacji funkcji ochronnej prawa karnego zarówno w aspekcie generalnym, jak i indywidualnym. W konsekwencji proponowaną nowelizację należy ocenić jednoznacznie krytycznie.

Parole for the perpetrators sentenced to the most severe punishments – de lege lata and de lege ferenda perspective

Summary

This article presents an analysis of the proposed legislative changes in the area of the act of parole in Polish criminal law. According to the new proposal of the amendment presented by the Ministry of Justice, courts in certain procedural configuration would not be able to use this institution in relation to persons sentenced to the most severe punishments. Such solution may raise doubts as to the conformity with the principle of the humanitarian treatment derived both from the Polish Constitution and the Polish Criminal Code. Additionally, this paper contains a presentation of the broader perspective which is the inclusion of the comparative and international approach to the institution of parole. Eventually, the author evaluates the proposed amendment by highlighting that it may be a manifestation of the current trend in Polish criminal policy nowadays, which is the phenomenon of penal populism.